

М. Хуан, асп.,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ
1872596662@gmail.com

**ТРАДИЦІЇ БАРОКОВОЇ ДРАМАТУРГІЇ
У ТВОРЧОСТІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
(НА ПРИКЛАДІ ТРАГЕДОКОМЕДІЇ
ФЕОФАНА ПРОКОПОВИЧА "ВОЛОДИМИР"
І ДРАМИ "НАЗАР СТОДОЛЯ")**

На прикладі трагедокомедії Феофана Прокоповича "Володимир" досліджується питання розвитку традицій барокової драматургії у драмі Тараса Шевченка "Назар Стодоля". Аналізується специфіка шкільної драми українського літературного Бароко, головні її характеристики та особливості їхніх виявів у драматичному творі Кобзаря. Акцентується увага на дотриманні принципу єдності місця, часу, простору. Драма Тараса Шевченка "Назар Стодоля" репрезентує незначну драматичну спадщину автора. Створена на основі синтезу національної барокової традиції та власного бачення митцем цього жанру, вона репрезентує ще одну грань творчості виданого українського письменника. Наголошується, що Тарас Шевченко успадкував і розвинув традиції барокової драматургії згідно з викликами тогочасного життя. Його драматичний твір "Назар Стодоля" представляє собою синтез барокових надбань у контексті романтичного і реалістичного письменства XIX ст. Акцентується, що творчість Кобзаря виросла й еволюціонувала, синтезуючи в собі надбання давньої української літератури, відповідаючи на виклики нового письменства і представляючи нову авторську модель художнього мислення.

Ключові слова: Бароко, шкільна драма, трагедокомедія, Тарас Шевченко, драма, "Назар Стодоля", єдність місця, часу, простору.

Драма Тараса Шевченка "Назар Стодоля" репрезентує незначну драматичну спадщину автора. Створена на основі синтезу національної барокової традиції та власного бачення митцем цього жанру, вона репрезентує ще одну грань творчості виданого українського письменника. Тарас Шевченко був освіченою людиною свого часу. Вихованець Петербурзької Академії мистецтв, він блискуче розумівся на стилях і напрямках

мистецтва і література. Відтак, знання ним барокової спадщини є очевидним. Не існує достовірних відомостей щодо того, чи читав Шевченко драму Феофана Прокоповича "Володимир", проте дуже імовірно є те, що він знав літературу цієї доби. Відповідно, це вплинуло на його творчість, зокрема драму "Назар Стодоля".

Оригінальна назва твору Феофана Прокоповича "Владимир, всіх словеноросійських стран князь і повелитель..." (далі – "Володимир"). Сам письменник визначив жанр свого твору як трагедокомедія. Згідно з бароковою поетикою, його специфіка полягала у синтезі смішного, дотепного зі скорботним, серйозним, тобто поєднанні комічного і трагічного. Твір було виставлено 3 липня 1705 р. і приурочено візиту тогочасного гетьмана Івана Мазепи до Києво-Могилянської академії. На самому початку твору, у пролозі визначається головна ідея твору – це показу гетьмана Івана Мазепи як спадкоємця традицій і слави середньовічного князя Володимира Великого. Історичною заслугою останнього визнається колосальна реформа у сферах церкви і держави – це справа хрещення Русі. Структура твору традиційна для шкільної драми, сформованої під впливом європейської традиції та на основі давніх автентичних театральних традицій. Твір складається з 5 дій. Через увесь текст проведено принцип чіткого дотримання трьох єдностей – місця, часу і простору. Саме згідно з цим принципом розвивається сюжет і діють персонажі. Історичні події у творі описані згідно з "Синописом", за яким і викладено історію хрещення Русі Володимиром. Відчувається вплив традицій агіографічного тлумачення життя святого князя Володимира.

У творі осмислюється глибока проблема вибору – це не тільки вибір віри, а й вибір між двома світоглядами – новим і старим. Це вибір двох способів людського буття. Як наголошує І. Ісіченко, "...забобонність і обмеженість духовенства пояснюється браком просвіти. Ідеали, які мотивуватимуть творення просвіченого абсолютизму у XVIII ст., стають головним рушієм духовних шукань князя" [1, с. 496]. Саме ці духовні шукання головного героя твору виводять на домінуючу ідею твору – ідею переходу людини і суспільства до нового періоду свого розвитку, позначеного кардинальною зміною духовних позицій. Наприкінці

твору міститься кант, який виконують апостол Андрій і хор. Під час виконання канту показано образи покровителів Києва – митрополита Стефана Яворського й гетьмана Івана Мазепи. Особливо прославляється другий як переможець турків, ініціатор реставрації Києво-Печерського монастиря, великий покровитель Києво-Могилянської академії. Останнє є головним для автора як представника академії:

Дажь кріпость і силу,
даждь многоденствіє, даждь ко всякому ділу
Поспіх благополучний, брань всегда побідну! [3, с. 305].

Згідно з традиціями шкільного театру доби українського і загалом європейського Бароко, драматичний твір Феофана Прокоповича перейнятий глибоким алегоризмом. Погоджуємося з тезою І. Ісіченка про те, що "фундаментальною проблемою для літературознавця є характер і зміст авторських алегорій" [1, с. 498]. Постаті жерців драми є глибоко алегоричними. Це втілення обмеженого й неосвіченого християнського духовенства, яке керується матеріальними, а не духовними цінностями. Символічним є те, що Феофан Прокопович присвятив твір гетьману Іванові Мазепі, а не російському самодержцю Петру І, хоч на постать останнього також певною мірою проектується образ князя Володимира. Але церковне життя в Московщині та Русі-Україні було дуже відмінним, як і самі основи суспільнополітичного і культурного буття. Відтак, "алегоризм центрального конфлікту незаперечний" [1, с. 499]. Автор сам звертається до Мазепи з такими словами: "Зри себе самого в Володимирі". Феофан Прокопович ототожнює Мазепу з Володимиром через його підтримку культури і літератури, а також освіти, церкви. Важливе значення має також усвідомлення автором прагнень гетьмана зберегти самобутність Гетьманщини, її певну незалежність від Російської імперії.

На думку дослідника М. Сулими, "маємо власне релігійну драму, в якій немає місця ніяким іншим переживанням" [2, с. 203]. Тут вперше бачимо у центрі твору мислячого і свідомого героя – князя Володимира. Твір ґрунтується на глибокому світоглядному

конфлікті, який репрезентується через конфлікт між двома протилежними і цілком відмінними групами персонажів драми – це князь Володимира і його однодумці та язичницькі жерці. Це давнє протистояння і боротьба між конвєрвативним і новаторським підходами до життя. Для тогочасної Русі-України це також було протистояння і вибір між європейським і євразійськими векторами розвитку, що передбачало входження до європейського чи московсько-східного просторів. І "цей вибір мали зробити і сам Феофан Прокопович, і його персонажі" [1, с. 499].

Так само наскрізною ідеєю драматичного твору Тараса Шевченка "Назар Стодоля" є проблема вибору – вибору між почуттям і вигодою, між духовним і матеріальним, між двома відмінними способами буття. Продовжуючи традиції барокової драми, Тарас Шевченко виводить на сцену героїв мислячих і свідомих, здатних чинити спротив тому, що суперечить їхнім життєвим переконанням. Герої драми "Назар Стодоля" самі приймають за себе рішення, керуючись власними міркуваннями.

Події у драмі Тараса Шевченка "Назар Стодоля" відбуваються у ХУІІІ ст. біля міста Чигирин. Це козацька слобода. Фактично Шевченко протягом драми дотримується єдності місця, часу і простору. І хоч змінюється локація подій, але всі вони відбуваються у тому ж просторі – це простір української козацької слободи. Перші події твору розгортаються у ніч на Різдво Христове. Одна з головних героїнь Галя вже на початку твору характеризує свого коханого Назара: "...усе про війну та про походи, про Наливайка, Острияницю та про синє море, про татар та про турецьку землю" [4, с. 17], але водночас вона виявляє своє глибоке почуття кохання: "слухала б не наслухалась його та все дивилась би в його карі очі. Мало дня, мало ночі" [4, с. 17]. Трагедією для закоханих стає те, що батько Галі Хома категорично проти шлюбу доньки з козаком Назаром. Він хоче видати її за когось багатого, мовляв, на старості років захочеться "почоту, поваження, поклонів" [4, с. 20], мовляв, любов мине. Так ставиться проблема вибору між почуттям і розрахунком. Хома вирішив обдурити доньку, щоб не знала, хто її дійсно сватає. Батько всупереч волі доньки просватав її за чигиринського

полковника. За це Назар називає його "дітопродавцем". Хоч Галя нагадує батькові, що він покійній матері біля домовини обіцяв видати її за Назара, проте й це не зупиняє його. У знак протесту Галя з Назаром цілуються при всіх, щоб дізнався про їхнє кохання і сам полковник. У другому акті бачимо страждання Назара і закладається основа для подальшого розвитку подій. Це бачимо у третьому акті, коли за допомогою свого товариша Гната Назар викрадає Галю. У старій і сповненій трагізму корчмі Галя і Назар зізнаються один одному у вічному коханні. У результаті їх наздоганяє батько Галі Хома. Вони з Назаром б'ються на шаблях. Челядь Хоми ввіймала Назара, якого зі зв'язаними руками залишають на холодному морозному снігу. Галю несуть на руках, бо вона втратила свідомість. Але на допомогу закоханим приходять Гнат, який визволяє друга Назара. Тепер батько Галі Хома просить прощення у Назара й Галі, хоче спокутувати свої гріхи в монастирі: "Я хоч і грішний, а все-таки батько" [4, с. 309]. Закохані єднаються, перемагає нове, молоде почуття.

Загалом на рівні жанровому у драмі Тараса Шевченка "Назар Стодоля" бачимо так само єдність місця, часу і простору. Та ж барокова проблема вибору стоїть у драмі Кобзаря. Фактично це продовження і розвиток традицій на рівні ідейно-тематичному і жанровому. Отже, Тарас Шевченко успадкував і розвинув традиції барокової драматургії згідно з викликами тогочасного життя. Його драматичний твір "Назар Стодоля" представляє собою синтез барокових надбань у контексті романтичного і реалістичного письменства ХІХ ст. Загалом творчість Кобзаря виросла й еволюціонувала, синтезуючи в собі надбання давньої української літератури, відповідаючи на виклики нового письменства і представляючи нову авторську модель художнього мислення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ісіченко І., Архiepіскоп. Історія української літератури: епоха Бароко (ХVІІ–ХVІІІ ст.). – Львів : Святогорець, 2011. – 568 с.
2. Сулима М. Українська драматургія ХVІІ–ХVІІІ ст. / М. Сулима. – Київ: ПЦ "Фоліант", ВД "Стилос", 2005. – 368 с.
3. Українська література ХVІІІ ст. – Київ: Наукова думка, 1983. – 693 с.
4. Шевченко Т. Повне зібрання творів у 12 т. Том 3 / Т. Шевченко. – Київ: Наукова думка, 1991. 395 с.

REFERENCES

1. Isichenko I., Arhyjepyskop. Istorija ukrajinskoji literatury: epoha Baroko (XVII–XVIII st.). Lviv : Svjatogorets, 2011. 568 c. (in Ukrainian)
2. Sulyma M. Ukrajinska dramaturgija XVII-XVIII st. Kyiv: PTS "Fokiant", VD "Stylosc", 2005. 368 s. (in Ukrainian)
3. Ukrajinska literatura XVIII st. Kyiv: Naukova dumka, 1983. 693 s. (in Ukrainian)
4. Shevchenko T. Povne zibranna tvoriv u 12 t. Tom 3. Kyiv : Naukova dumka, 1991. 395 c. (in Ukrainian)

Стаття надійшла до редакції 29.11.21

M. Huan, PhD Student,
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv
1872596662@gmail.com

TRADITIONS OF BAROQUE THEATRE IN THE CREATIVE WORKS OF TARAS SHEVCHENKO (AS EXAMPLE TRAGEDY AND COMEDY OF FEOFAN PROCOPOVYCH "VOLODYMYR" AND DRAMA "NAZAR STODOLYA")

In this article the problem of development of Baroque drama (as example using tragedy and comedy "Volodymyr" of Feofan Procopovych) traditions in the creative works, separately drama "Nazar Stodolya", is analysed. It is analysing the specific of school drama of Ukrainian literature Baroque, its general features and representation in the drama of Kobzar. It is underlined using on the method of one place, time and space. In the drama "Volodymyr" is investigated the problem of the choice – it is not only choice of the Christian religion. It is very important choice between two outlooks – new and old. And it is choice between two ways of the person life and thinking.

The drama of Taras Shevchenko represent theatre heritage of writer. It is written in the base of united of national Baroque tradition and personal understanding of author about this genre. It is represent another aspect of the creative works of Taras Shevchenko. He was well educated person of his time. He studied in the Peterburg Academy and represent understanding of styles and vectors of art and literature. His drama work "Nazar Stodolya" represent united of Baroque traditions in the context of romantic and realistic literature of XIX century.

The structure of the drama is tradition for school drama, that was formed under influence of the European tradition and old Kyivan Rus tradition. The poem is consist of the five parts. According to Baroque poetic the plot is development and heroes act. Historical facts are interpreted according to "Synopsis". We can observe influence of the traditions of the novels about Volodymyr as a saint.

Drama of Taras Shevchenko "Nazar Stodolja" represent evolution of the art thinking of the writer. His talent was demonstrated by using different genres, partly genre of the drama. In general in the genre level in the drama of Taras Shevchenko

we observe the one place, time and space, that adopted to another real conditions. The Baroque problem of the choice is represented in the drama "Nazar Stodolya". It means that Taras Shevchenko demonstrated continuation and development of the traditions of the idea, theme and genre levels. Taras Shevchenko inherited and development traditions of the Baroque theatre according to modern life, outlook and literature. His drama "Nazar Stodolya" united heritage of the old Ukrainian literature and represent new author model of the artistic thinking.

Keywords: *Baroque, school drama, tragedy and comedy, Taras Shevchenko, drama, "Nazar Stodolya", one of place, time and space.*